

Знаёмыя масціны. Фота Ул. КРУКА.

ПАСЛЯ ТАГО, ЯК ВЫСТУПІЛА НАША ГАЗЕТА

7 верасня г. т. у газеце «Літэратура і мастацтва» быў змешчаны артыкул «Літэратура і мастацтва» У ім расказвалася аб паездках старшын калгасна іма Ул. І. Леніна Лепельскага раёна тав. Гайсінка, які грубіяніў і абражаў асобных калгаснікаў і настаўнікаў маскоўскай школы, выкарыстоўваючы калгасны радыёапарат.

Секратар Віцебскага абкома КПС С. Н. Паскоў паведаміў, што факты, аб якіх гаварылі ў артыкуле, пацвердзіліся. Тав. Гайсінку аб'явілі вымова, секретару партарганізацыі калгаса тав. В. Пудаву ўказана на дысцыплінаваныя паводны.

Аддзел прапаганды і агітацыі абкома КПС арганізаваў правярку работ калгаснікаў і саўдзельнікаў радыёапаратаў і зместу іх перадач.

КОРАТКА

Удзельнікі хору Казюлінскага сельскага клуба Хойніцкага раёна да Дняў мастацкай самадзейнасці разучылі народныя песні. Новы рэпертуар вышукваюць салісты, хартыны, музыканты.

А. БОНДАР.
Вароніцкі сельскі клуб—адзін з лепшых у Ушачынскім раёне. Гэта вынік работ актывістаў і загадчыка клуба Аліны Юрчанка—добра арганізавана, амагара музыкі і мастацтва.

А. БОРСНІ.

Лейкіна сапраўды была цудоўная трохкава-вая кватэра, светлая, з усімі выгодамі.
— І што — ваяліка сам? Я вас?
— Так — удываў з Лейкіным жыццём.
— І гэтым многія мічане пазнаёміліся.

— Зайздроснік! І тут папе. — папура заўважыў Лейкіна.

— Так ужо зайздросніц, так ужо зайздросніц, — падхаліла жонка. — Каб ім вочы падылілі... Ну і што, калі ўдываў? Ну і што, калі трі пакоі? Кажуць — распялілі Лейкіна. Ра-эспанілі... Хіба мы прасіліся сюды? Будуюць вуліц, калі, а Лейкіна адзіна. З-за нас аяліка начальства загрудзі калішча. Не яно нам, а мы яму патрэбны. Нам і ў Шпіліна калішча было. Што, жонка, няпраўду кажу? — павярнулася яна да мужа, які спачаў рабій ёй знакі, каб сціхла, а пасля па-чаў штурхаць яе ў бок.

— Сціхні, чужы!

— Што — можа, не так кажу? — яна здзіўлена зірнула на мужа, потым на мяне.

— Чаму, вельмі нават так, — супакойў я жанчыну, але Лейкіна зноў узяваўся на жонку:

— Сціхні, і ўсё!

— Ну, вольце жыць! — паціснула плечуком жанчына. — Чалавек жыццём цікавіцца — я і расказваю. Мы не рабавілі, чужога з рота не ірэм, і ад свайго не адмаўляемся. Перацігнулі нас суды, залатыя горы набылі! — і кватэру, і заробак.

Птушынае малако табе абяцалі... — зноў перапынуў жонку Іван Міхайлавіч, неспакойна пазіраючы на мяне.

— А навошта птушынае — мне і такое падабаецца. Вольце ж і кажу — пераводзі, паводзі залатыя горы — хай яны вам застануцца тая горы, нам на іх не лазіць. А вольце, што не належыць — аддай!

Я алдзур прыгадаў судовы працэс і словы Лейкіна — «належыць — аддай». Мне здалося нават, што яна і вымаўляе гэтыя словы з той жа, Лейкінскай інтанацыяй.

Я ніяк не мог уявіць у размову Лейкіна — чыжыка было перахаліць ініцыятыву, і каб пераклоччыць хавабні на ішоў, менш небяспечную тэму, задаў даволі звычайнае пытанне:

— А дзеці ваши што... на вучобу паехалі?

— І пацелі, як кажуць, палым у неба — жанчына нібы толькі і чакала гэтага пытання.

— Што — і тут ужо набрэхалі! — працягла яна імзе злосным позіркам.

Я разгублена паціснуў плечыма:

— Што вы... проста так...

— Тады іншая справа.

І скоранька, нібы бячучыся, каб яе не перапынілі, пачала расказваць:

— Яма ў нас дзяцей. І добра, што яма — цяпер такія дзеці пайшлі, што лепш іх не мець. Нам і ўдываў вясела. Ды і каляйца засталося — на тых дзяцей век не набярэцца. Мы што... вольныя птушкі. І на курорты ездзім, і атраняемся не горш за ітэр. І кватэра ў нас, самі бачыце, з абстаўнкай. Так што яно, можа, і лепш, што дзяцей няма... Ну і людзі, ну і людзі, каб ім...

— А вы б з дзіцячымі дома дзіця ўзялі, — зноў адчуваючы небяспеку, «астудзіў» я жанчыну.

— Бралі, а ж ка, што ж, думаеце, мы не людзі якія? Хлопчыка ўзялі. Ды такі ўжо хлопчык — распусны, смаркаты, Філі! Прораў нейкая некасытна — колыкі ні кармі, мала яму. І ніколі «дзякуй» не скажа — ведама, чужая кроў. Ну, мы яго зноў у дзіцячы дом аддалі. Больш не бралі — чужое дзіця ніколі родным не стане.

Я даволі асцярожна заўважыў, што ў гэтых часта пішуць пра чужых людзей, якія вухавалі чужых дзяцей.

— Божа мой, на тое ж і газеты, каб пісці! Хіба мала такіх, што толькі і сніць, каб у газеце пра іх напісалі. Яны, любі мой, не тое, што дзіця возмучыць — на Месці разам з Гайсінкім паліцый, толькі б іх у газеце прапачталі. А нас і так пачаюць — і з партрэ-

Сярод КНІГ

Іншы раз намерышыся пісаць рэцэнзій, але, паслядоўна іх не надпісваў, пераконаваўшыся, што размовы пра не адбудуцца, бо яна нічога не да ла ні розуму, ні сэрцу. На-столькі ўсё гадка, што нават зачэпіцца няма за што. Бо для крытыка таксама патрэбна ней-кі стымул. А адкуль яму ўзя-цца, калі вершы напісаны «па ўсёх правілах» — і толькі.

А бывае і так: кніга — някая нават тэма ў пмац чым не па-гаджаецца з аўтарам — пры-куовае да сябе ўвагу, выклікае жаданне думаць і не толькі над вершамі, што складаюцца яе, але і ўвогуле аб паэзіі, аб ле, мэ-тах, задачках, аб шляхах яе раз-віцця, аб традыцыях і наватар-стве.

Менавіта да такіх кніг і адно-сіцца новы зборнік паэзіі Піл-па Пестрака «Падарожжа».

Надаўна ў адным калгасе маю ўвагу прыцягваў пачыналь-чавец, што стаў да мала-таран. На яго шырокая і адналі-раванымі мазалімі далоні лжыла жывенька кніжка. Ён углядаўся ў зярняці, падкідаў іх, нібы ўз-важваў, і твар яго, спісаны глы-бокімі зморшчынамі, сваяцёў і-цхай радасцю. А калі ён, акур-татненна ссылаўшыся з далоні зярняці ў агульную гурбоу лжа мала-таран, пачаў падаваць сна-пы, на яго хачелася глядзець і глядзець, захапляючыся рада-сцю працы хлеба-раба, даклад-насцю рухаў і спрытам — сло-вам, усім тым, што даецца вліч-нім працоўным вопытам і лю-боўю да справы.

Калі я чытаў кнігу Пілпа Пестрака «Падарожжа», мне прыгадаўся менавіта гэты кал-гаснік, з памяці вышліўшы шыро-кае мазалістае далоні яго са-жынькава важкіх зярнятак на ёй.

Мяне ўрадавала тая высокая патрабавальнасць аўтара, якую заўважаш, калі чытаеш вершы гэтага свабоднага паэта, творчай прыродзе якога заро-жае ўсялякая штурхавата, гана-рыста жаданне здзіўляць чы-тата нечаканымі словапалучэн-нямі.

Яскрава ўяўляеш сабе, што, перш чым паставіць слова ў

Піліп Пестрак. «Падарожжа». Вершы. Дзяржаўнае выдавецтва БССР, Мінск, 1962.

СТАЛАСЦЬ ДУМКІ, МАЛАДОСЦЬ ПАЧУЦЦЯ

радок. Піліп Пестрак доўга ўгля-даецца ў жывеньку важкіх слоў, старанна перабірае іх, ад-мятаючы мякіну, выбірае самае патрэбнае, самае правільнае.

Добра сказаў некалі адзін паэт: паэзія — гэта лепшыя словы ў лепшым парадку. Шка-да, што некаторыя маладыя, не пазбаўленыя здольнасцей вер-шаскладальнікі, забываюць гэ-тае правіла. І тады фармальныя пошукі ў іх канчаюцца няўда-чай, прыводзяць не да свежасці і расквантасці верша, а да рас-чужаення аўтара, перабраўшы іх у дыдактычны. Кожнае слова па-вінна трапляць у цэль, як ку-ля — у «яблык» мішні. Стралок, які не ўмее цэліцца, немінуха будзе пасылаць свае кулі «па малако».

Але вось перад намі санет «Латышскія стралкі». Магчыма, які-небудзь заўзятый праціўнік «застарэлых» форм пагардла махне рукою, — маўляў, «сваля даўналі! Але я ўпаўняены, што не знойдзеш ён у санете слоў выпадковых, не ўважаныя ста-ранна на шалых сэрца, перш чым яны былі пастаўлены ў радок.

Латышскія стралкі стаялі на пастах

Замаямелыя, як з мармуру

Па ўсёй Расіі люта палымілі бурі

І зварывае ў неба нахалілі сніг.

Тут няма нічога выпадковага. Сапраўды, якое веліччае сула-стаўленне: урачыста-нерухома махне рукою, — маўляў, «сваля даўналі! Але я ўпаўняены, што не знойдзеш ён у санете слоў выпадковых, не ўважаныя ста-ранна на шалых сэрца, перш чым яны былі пастаўлены ў радок.

Прызнаюся, з прафесійна-най зайздросцю прасачыў я за тым, як па-мастэрску падрых-тоўвае П. Пестрак чытача да зважлівых, выбуховых радкоў свайго санета:

Той слаўны эшалон... ён

Між эшалонаў ішых, шара-бурых,

З зінтоўкамі на тамбурах

Латышскія стралкі стаялі на пастах.

Яшчэ не дачытаўшы да кан-ца, чытач адгадавае: нешта надзвычайна важнае павінен за-ра паведаміць паэт. На самай справе, апошні радок санета аспяляльна яркім святлом пра-нізвае ўвесь твора:

У тым поезде ў Маскву

Сцяпаўся Ленін...

І як добра, што ў канцы стаць не кропка, а шматкропе! Верш скончаны толькі на па-перы, ён жыве далей у сэрцы чытача, якому ёсць аб чым па-думаць...

Вось і скажы пасля гэтага, што санет перажыў сёбе, што ім нельга выказаць складанасці і разнастайнасць сучаснага жыц-ця.

У вершы «Мастак» мастак просіць у паэта дапамогі:

... Скажы, скажы мне, брат,

Як вызваліць накупленыя дзівы?

Мне правую руку адзен

Фашысцкі мат.

Каб я не малаўваў прыгожай Радзімы...

Вялікая трагедыя мастака, бязмежнае яго гора. Чым яму памагчы, як суцесніць? Можа, даць банальную парадку? Не! Яна будзе зняважлівай як для героя верша, так і для чытача.

І вось з глыбіні сэрца паэта вырываюцца выпуктаваныя, народжаныя вопытам жыцця, словы:

Мой друг, а веру ў сілы

Чалавека!

І зноў гэтае шматкропе, якім заканчваецца многія вершы Пе-страка. Тэма далёка не вычар-пана, сказана толькі самае га-лунае, далей чытач павінен сам думаць, шукаць выйсце з тра-гічнага становішча, у якое тра-піў мастак, лакутаваць разам з ім, пакуль ён зноў не атрымае магчымасць тварыць.

У паэзіі няма агульных пра-вілаў: што ні верш, то новы «сак-рэт». Прислухайцеся да гэтых радкоў:

Вачэрні далі валі за сабой,

Вачэрні, шэраў задыма,

Нямой пучынай, знямай журбоў,

Сіроцаю казкаю шумнай

Сярод каміністых паўў

Лябавілі сэрцу дарожкі,

Па долах да цыхай стапталай

Прыпалі дрымучая вёскі.

У гэтым вясміраадкоў і яшчэ накулі вольнае не сказана пра Вера Харужую, але нешта ўжо адгадаецца. Чытач удзельнічае ў стварэнні выявы яе разам з паэтам. І было б горш, калі б аўтар паспрабаваў вырашыць гэтую тэму «у лоб».

У нас бы не абудзілася ўяўленне, неаб-ходнае для ўспрыняцця маста-цкага твора. Колькі напісана апа-вяданняў, нарысаў, вершаў пра слаўную дачку беларускага на-роду! Здавалася б, чытацка пасля ўсяго гэтага сказаць свай слова.

Але Піліп Пестрак здолеў гэта зрабіць. Нягучны, сіплы воб-раз «цвілі саламяныя стрэхі», але ад яго павявае цягавіласцю, ён не назоўны, не спянталч-вае, а памагае ціха, непры-метна для нас, уявіць вобраз цудоўнай жанчыны, сіплай, добрай, душэўнай прыгожай. У выбары мастацкіх сродкаў трэба захаваць меру і такт. Пра Вера Харужую можна, вядома, напісаць і больш «гучна». Але тады вобраз гераіні непазбежна змяніцца. Гэта ўжо будзе не тая Вера Харужая, пра якую няхай сціпла, але з глыбокім хваля-ваннем гаворыць Піліп Пест-рак:

Ты памяць пакінула ў сэрцах

Жывых,

Святую пакінула памяць,

І ведай — у будніх і днях

Нам край нашай славы не

Славіць,

І там над шляхамі, дзе шум

Баравы

Пра штурмы і смерці гаворыць,

Не згане шырокі прастор

Агнявы.

Што вытклі ціхі зоры.

Эдуарда Самуіленка даўно ведае і даўно любіў наш чы-тач. Пра яго творчасць адно-сць на шмат пачытаў кніжкі. Яшчэ больш і лепш пра аўтара «Па-лушчанае шчасце» і «Будучы-ні» гавораць самі яго творы.

Але чытач, добра знаёмы з

«Слова пра сёбра». Зборнік успа-мін» аб Э. Самуіленку. Дзяржаў-нае выдавецтва БССР, Мінск, 1962.

творчасці Э. Самуіленка, мала ведаў пра яго жыццё. Скупілі біяграфічныя звесткі, якія тра-пілі ў школыны падручнік, не маглі задаволіць тых, каго цікавіць жыццё і творчасць та-ле-навітага пісьменніка. І вось кні-га ўспамінаў «Слова пра сёбра», якая нядаўна выйшла ў Дзяр-жаўнае выдавецтва БССР, якая і жыва аднавіла нам пра катрога, але пошукаў жыццё вядомага белару-скага празаіка і драматурга.

З успамінаў і кнізе высту-паюць пісьменнікі — блізкія сябры Э. Самуіленка, дзеячы мастацтва. Успаміны гэтыя роз-ныя па зместу і багаццю фак-таў, ахоплваюць яны розныя перыяды жыцця і творчасці аў-тара «Будучыні». Тут ёсць но-выя звесткі пра пісьменніка — чалавека крылатай мары, яго творчую працу: шмат цікавых дэталей бытавога і нават, так сказаць, прыватнага характару, але яны разам добра акрэслі-ваюць партрэт, дапамагаюць уявіць непаўторны вобраз Э. Самуіленка.

Вось перад намі «рослы, з хударлявым, арлінага профілу, валавым тварам, удумлівым светлым вачыма» вясковы хло-пец, які першыю зайшоў у пачатку 1929 г. у рэдакцыю га-зеты «Чырвоная Палачына» прынес свае вершы. У яго «за-даваў поўная галава, цяга да пі-сання неадольна». Т. Хадкевіч і А. Астроўка ўспамінаюць першыя крокі Э. Самуі-ленка ў літаратуру, яго па-чытныя спробы — вершы «Пар-тызан», «Воўк», раннюю апо-весьць «На лугах», якая дзесяць загубілася ў рэдакцыі «Малал-лянка».

Далей служба ў арміі, дзят-ніковае звальненне па хваробе.

Над вершамі Пілпа Пестра-ка, які ўжо было сказана, хоча-ца думаць. Вось верш «Дына-сіль». Таму верша можна вызна-чыць па-шкарляску: «Аўтар у мастацкай форме расказвае пра левых карань, што называецца ў народзе Дынасіль». На жалі, прыкладна так часамі яшчэ раскрываюць «сутнасць мастацкага твора» ў некаторых падручніках літаратуры. Але чытанне вершаў патрабуе ад чы-тача разумення і духоўных на-магаўняў. Ідэя не прапаноўвае-ца паэтам у гатовым выглядзе, як выраб кулінары. Мала зра-зумець, што левы карань, пра які ідзе гаворка, — гэта сім-вал народнай сілы, трэба ўмець адчуць, што

Словамі сцімае імгла. І хто ж сіратаю пакінуў асілка —

Мо гэта не быў чалавек?

Пакінуў для воя ў самоце вольнай.

Сцюжам і слотам на адзек.

Глыбей жа кароні, шырай свае грудзі.

На моладосць — шумны прыбой.

Парунай зямлі табе родная будзе

І песня мая прад табой!

Верш не датаваны, але можна меркаваць, што напісаны ён пасля вайны, калі тэма пера-адолення трагедыі чалавекам, што застаўся без сям'і, была вострай і актуальнай. Магчыма, гэтую тэму падкавалі паэту які-небудзь канкрэтныя акалі-чэнасці. Так ці інакш ён аб жыцці, соцыяла крысею, як глыбокай рана, што не загой-ваецца, але мучыцца, актымі-стычная канцоўка выклікае ў нас упэўненасць, што вялікая гора будзе пераадолена, зару-каю таму — родная зямля і пес-ня паэта.

Моцна ўражае і верш Пестра-ка «Пушкінская вясень», дзе паэт, спавядаючыся перад чы-тачамі, гаворыць:

І любасць цёплая, як хмярка

У небе чыстым.

Плыве у сэрцы з пушкінскіх карч, —

Той спеў дэяцтва ў вачах

Крайне «Вурэ» і «Воль» я

Посетил...

Так паэт шырока і нікому неакрытай у наш век наміч-ных палётаў дарогаю, пракла-дзенай класікай, ідзе «да та-іх бяскарых, светлых далечынь, дзе ліраю звінціць... цушнінская вясень».

Прачытаўшы гэта, некаторы чытач можа запытаць мяне ў лагер заўзятых прыхільнікаў даўняй, праціўнай наватар-ства ў паэзіі. Гэта, вядома, не так. Ніякае наватарства немаг-чымае на голым месцы. Адмо-вічна ад вопыту папярэдняга, гэта ўсё роўна што спрабаваць рухацца ў аўтамабілі з магут-нымі матарам, але... без колаў.

І яшчэ адна прывабная вяр-тасць вершаў Пілпа Пестра-ка — гэта дыялектныя развіч-чэ тэмы. Нягледзячы на тое, што паэма выдаты твор літарату-ры, аснову якой не складала б барацьба процілегасці Кан-фліктная і драматычная ўся лі-рыка Лермантава. Кожны добры верш нараджаецца ў выніку ба-рацьбы. Чытач пагардліва ад-

варочаецца ад вершаў, дзе «тыш да глады, да боіва бла-годзь». Я спынаўся на такіх вершах Пілпа Пестрака, як «Латышскія стралкі», «Залп «Афрыры», «Ма-стан», «Дуб». Усе яны моцныя ярка выяўле-най у іх барацьбы процілегасці, сваёй дыялек-тычнай сутнасцю.

Вершаў бесканфліктных, дзе тэма не развіваецца, прадстае перад намі нерухомая, а зна-чыць няздольны зрабіць ніяка-га руху ў розумах чытачоў, у зборніку мала. Але ўсё ж яны ёсць. І я павінен на іх спыні-цца.

Вось верш «Зеленую шчаслі-вы». Паэт захапляецца Каўка-зам, дзе «сочнае мора ла-шчыць бераг ціхі, і чутны з прастору хвалі марскіх узды-лі...» Яшчэ некалькі белых, агульных, невыразных заўваг аб краі «зеленую шчасліва» і ў заключэнне — прызнанне, якое мы ўжо чулі з вуснаў соцень паэтаў:

О, Каўказ, табою

Усёй лютаяй апаціл шлах...

Хочу нашу з сабою

Песні Беларусі!

Тэма тут толькі слаба абве-нчана пуніграм, яна нерухо-ма, таму верш не захапляе. Паэзіі ж, для таго каб пад-маць нарабілі вялікіх ідэй, неаб-ходна марская прастора або хоць бы паўнаводная рака, што ўпадае ў мора.

У вершы «Ленінград» ёсць толькі намік на канфіліт, а ўво-гуле ён застаецца за рамкамі твора. Трагедыя і гераічнае жыццё бліжэравага Ленінгра-да даецца ў пералічэнні рэчаў, падзей, акалічэнасцей.

Вяліка... сцюжа і пажаў —

Усёй лютаяй апаціл шлах...

Нам не збавіць тых ахляў

Павек, бясмертнай зямлі!

Клічкі на паперы не адтукае-ца клічкі на душы чытача.

Да гонару аўтара, трэба ска-заць, што вершаў, накітаўт вы-шлі прыведзеных, мала ў збор-ніку.

Адказаўшы кнігу ў бок, я ўя-віў сабе такую карціну: у па-ветравым лайнеры ляжыць дзя-чына. У руках у яе кніга. Гэ-та... зборнік санетаў. Так, я ўпэўнены, што дзячэтыя будуць чытаць санеты і тады, калі лю-бімыя імі кампаньёны ступяць на павержоную свіціль закахан-ных — Месяца. Важна толькі, каб у санеце, які у кожным ін-шым творы паэзіі, быў рух-страй, думкі, каб у ім рас-крывалася хараство душы на-шага сучасніка.

Уладзімір ВАРНО.

АБ МУЖНАСЦІ І СЛАВЕ

У Дзяржаўным выдавецтве БССР нядаўна выйшла з друку кніга «Беларускі народ у Айчы-най вайне 1912 года» Я. Карней-чыка. Гэта адна з нешматлікіх прац, якая

